

Kartläggning av och räddningsinsatser för salamanderpopulationerna i Olovslundsdammen, Bromma

Martina Kiibus, 2012-08-16

Sammanfattning

Olovslundsdammen är en av Stockholms stads individtätaste vattensalamanderlokaler. Då den intilliggande plaskdammen utgör en fälla för salamandrarna under deras vårvandring till Olovslundsdammen, har Olovslundsskolan sedan 2008 kartlagt och räddat de vattensalamandrar som har påträffats i plaskdammen. Detta har skett under handledning av Martina Kiibus på uppdrag av Bromma stadsdelsförvaltning och Miljöförvaltningen i Stockholms stad.

2012 hittades och räddades 130 större vattensalamandrar (79 hanar och 51 honor) samt 419 mindre vattensalamandrar (207 hanar och 212 honor). Flest salamandrar hittades efter regniga och varma nätter. Liksom tidigare år påträffades flest salamandrar i den del av plaskdammen som ligger närmast naturdammen. Under 2008-2012 har sammanlagt 720 större vattensalamandrar räddats och endast sex stycken påträffats döda, vilket visar att Olovslundsskolan gör en värdefull insats för att förstärka och utveckla salamanderpopulationerna i Olovlund. På sikt behövs det dock mer permanenta åtgärder för att förhindra att salamandrarna fastnar och dör i plaskdammen.

För sjätte året i rad genomfördes i maj 2012 en inventering av Olovslundsdammen. 91 större och 838 mindre vattensalamandrar observerades. Årets inventeringsresultat är det högsta hittills och kan ha flera orsaker. Dels var det relativt klart vatten, vilket underlättade inventeringen, dels var vattentillgången god jämfört med tidigare år. Det kan också vara en spegling av att populationsstorleken i dammen faktiskt har ökat tack vare de senaste årens insatser.

Inledning

Under våren 2012 har Martina Kiibus på uppdrag av Bromma stadsdelsförvaltning och Miljöförvaltningen i Stockholms stad handlett och analyserat Olovslundsskolans kartläggning av och räddningsinsatser för större och mindre vattensalamandrar vid Olovslundsdammen.

Bakgrund

Olovslundsdammen är en anlagd damm i en parkmiljö inom villaområdet Olovlund. Dammen är en av Stockholms stads individtätaste vattensalamanderlokaler vid den tid på året då djuren genomför sin lek. En grov uppskattning är att villaområdet i Olovlund inklusive dammen hyser cirka 8-10 000 mindre vattensalamandrar och cirka 5-600 av den större arten. Dammen är grund, relativt varm och väl solbelyst samt fri från fiskar och kräftor (som annars äter salamandrarna eller deras ägg och larver) och utgör därmed en god lekmiljö för de båda salamanderarterna. Det finns också ett starkt engagemang i omgivande villaområde för dammen och dess lekande salamandrar. Problemet är att den är isolerad från andra dammar och våtmarker och därmed sårbar för eventuella störningar. För att säkerställa salamanderpopulationerna krävs det därför åtgärder i syfte att säkerställa och förbättra livsmiljön för djuren.

2007 tog Bromma stadsdelsförvaltning fram en skötselplan för Olovlundsdammen och stadsdelsförvaltningen är också ansvarig för dammens och parkområdets skötsel. Under arbetet med skötselplanen kom det fram att den intilliggande plaskdammen utgör en fälla för vattensalamandrar under deras vandring till Olovlundsdammen (här även kallad "naturdammen") från övervintringslokalerna i omgivningarna (Fig 1). Plaskdammen är torrlagd under salamandrarernas vandringsperiod (april-maj) och fylls inte med vatten förrän i slutet av maj. Dammens kanter är lodräta vilket innebär att de salamandrar som ramlat ner i plaskdammen inte kan ta sig upp igen.

Figur 1. Olovlundsdammen med den angränsande plaskdammen till höger i bilden. Muren längs den västra kortändan (till höger i bild) var inte uppförd vid fotograferingstillfället. Ortofoto från Stockholms stadsbyggnadskontor.

För att förhindra att salamandrar fastnar och dör i plaskdammen under sin vandring mot Olovlundsdammen finansierades och uppfördes i april 2008, med artskyddsmedel från Länsstyrelsen och i samarbete med Bromma stadsdelsförvaltning, en låg mur vid den västra kortändan av plaskdammen (den del av plaskdammen som är längst bort från naturdammen). Tanken med muren är att den ska hindra salamandrar från att hamna i plaskdammen och istället dirigera om dem så att de vandrar mot naturdammen. Muren tycks ha en tydlig effekt, vilket syntes bäst i samband med uppförandet 2008. Effekten av muren är dock inte hundra procentig, vilket kanske inte heller var väntat, eftersom den endast är 26 meter lång och därmed inte är heltäckande runt plaskdammen.

Under våren 2008 inleddes ett samarbete med Olovlundsskolan. Två skolklasser kartlade salamandrarernas vandring för att se hur många som fastnade i plaskdammen och om muren fick någon betydelse. Eleverna flyttade också över påträffade salamandrar från plaskdammen till naturdammen. Detta upprepades 2009, 2010 och 2011.

Metodik

Under lekperioden, dvs från slutet av mars till slutet av maj, genomsöktes plaskdammen intill Olovslundsdammen dagligen. Arbetet utfördes av elever och lärare i åk 4 i Olovslundsskolan, som dagligen iakttog hur många honor och hanar av större respektive mindre vattensalamander som fastnade i plaskdammen. För att få en tydligare bild av själva vandringen samt underlag för mer långsiktiga åtgärder vid denna, noterade eleverna också var i plaskdammen salamandrarna påträffades. Klasserna hade gjort i ordning fem större lövhögar fördelade längs dammens innerkant. Dessa lövhögar vittjades försiktigt varje dag, varefter de vattnades för att hållas fuktiga, då djuren är mycket känsliga för uttorkning. De funna salamandrarna flyttades därefter varsamt över till naturdammen.

Vid en informationsträff, ”salamanderkväll”, med närboende den 4 maj 2012 genomfördes en räkning i lamplyjus av antalet salamandrar i Olovslundsdammens strandzon. Lampinventeringen kompletterades med håvning i strandkanten. Inventeringen skedde kl 21.15-22.30 under ledning av Stefan Lundberg, biolog från Naturhistoriska riksmuseet.

Resultat

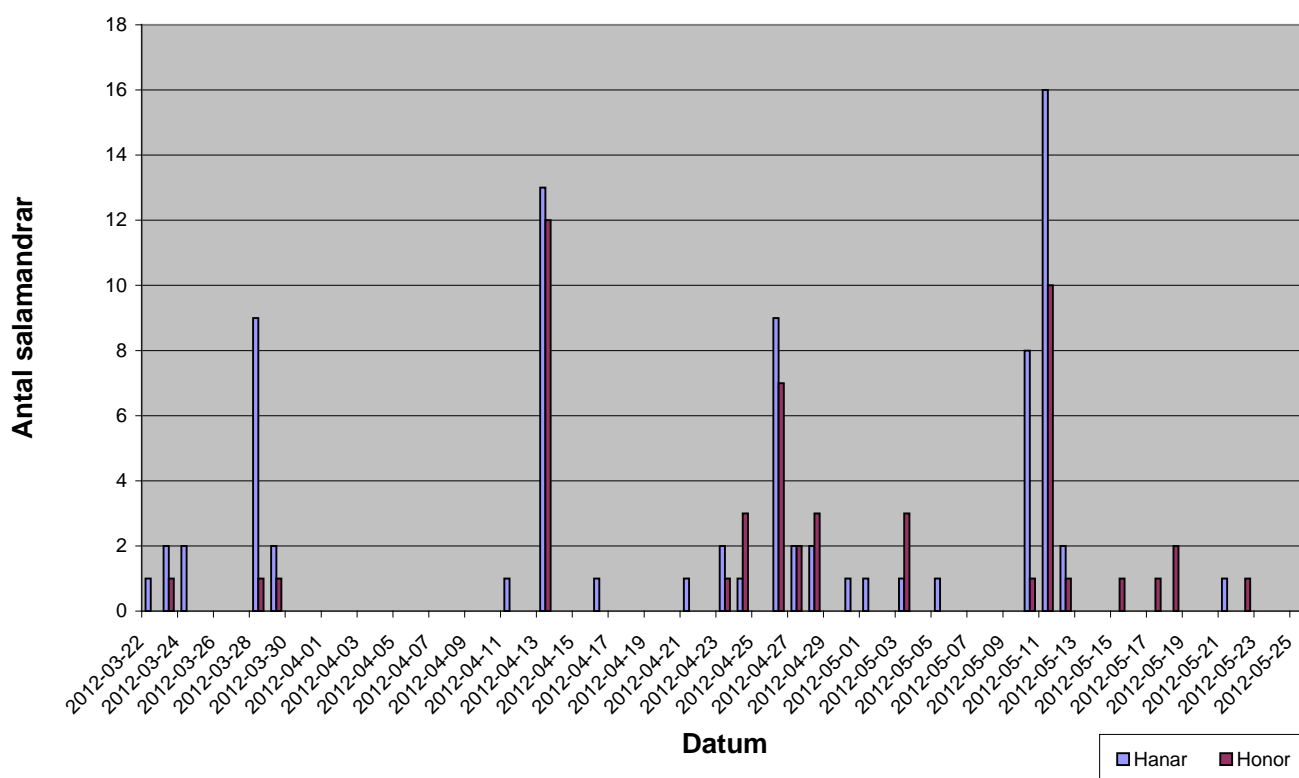
Kartläggningen av vandringen till Olovslundsdammens plaskdamm

Den 22 mars började kartläggningen av dammen, då en större och en mindre vattensalamander hittades. Under perioden 22 mars till 26 maj räddade eleverna och deras lärare 130 större vattensalamandrar, varav 79 hanar och 51 honor (Fig 2), samt 419 mindre vattensalamandrar (207 hanar och 212 honor, Fig 3) från plaskdammen. Fem av de större vattensalamandrar som hittades från och med den 23 april var troligen inte könsmogna. Ett par av dem var endast cirka 4 cm långa och därmed svåra att könsbestämma. I diagrammet har de alla registrerats som hanar. Två döda mindre och en död större vattensalamander hittades också.

Liksom tidigare år var det ett tydligt samband mellan antalet fynd och hur regnig och varm natten innan hade varit. Flest antal större vattensalamandrar hittades den 28 mars, 13 april, 26 april och 10-11 maj. (Fig 2). Flest mindre vattensalamandrar hittades den 28-30 mars och den 21-28 april (Fig 3). Under samtliga dessa nätter regnade det eller var mulet och ganska varmt. Efter en relativt varm period i slutet av mars följde tio dagar med snö och vinterkyla då inga djur alls påträffades. Mellan den 26 april och den 10 maj var det soligt och varmt och endast enstaka salamandrar hittades.

Plaskdammen fortsatte att bevakas till och med den 26 maj. Sedan släpptes badvattnet på.

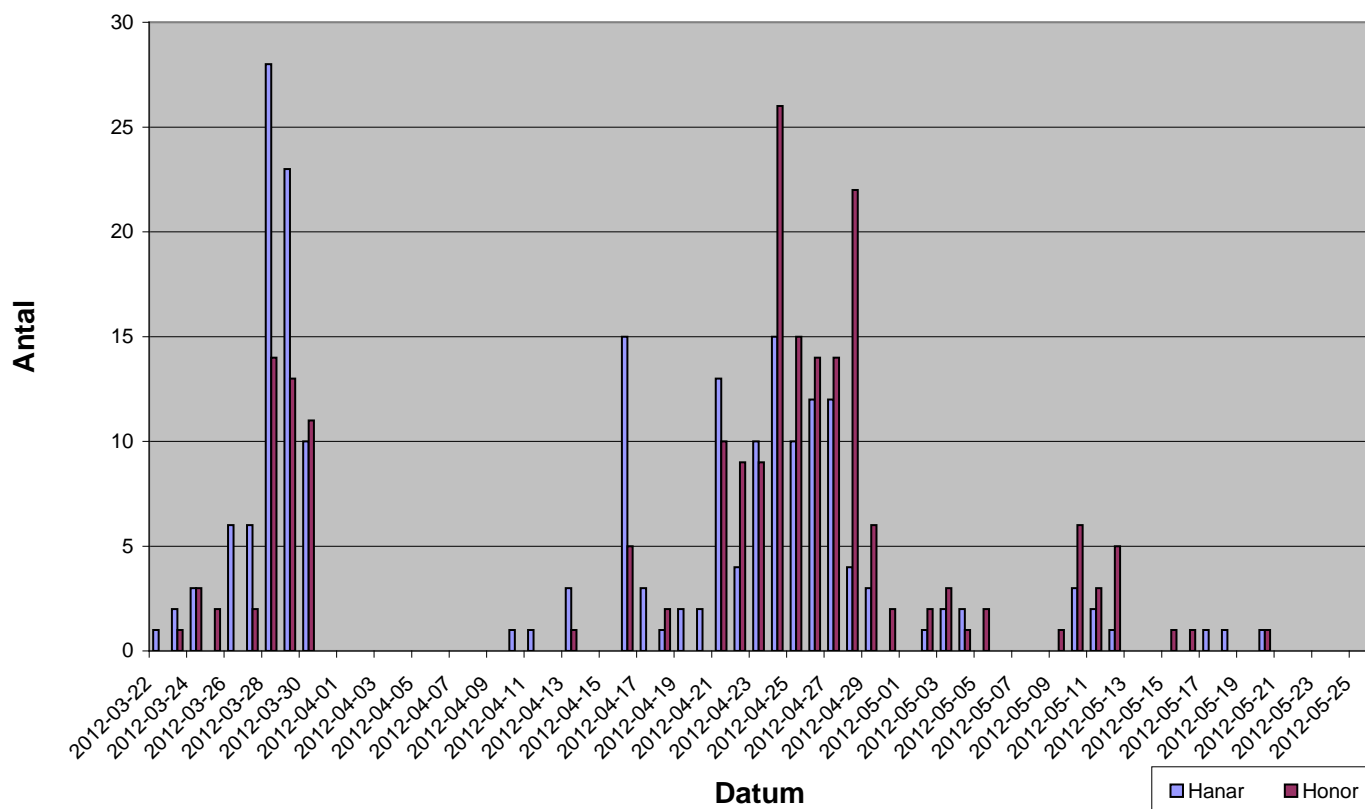
Antal påträffade större vattensalamandrar i plaskdammen i Olovslund

Figur 2 Antal påträffade större vattensalamandrar i plaskdammen invid Olovslundsdammen. De flesta fynden gjordes den 28 mars, 13 april, 26 april och 10-11 maj, då det regnade eller var mulet och varmt om nätterna.

Den plats i plaskdammen där flest salamandrar återfanns var i den ände som är närmast naturdammen, vilket inte är så förvånande eftersom det är dit djuren strävar i sin vårvandring. Här hittades 56 av de 130 större vattensalamandrar och 163 av de 419 mindre. Det här var allra tydligast under den första månaden. Därefter skedde det en gradvis förskjutning mot den andra änden av plaskdammen och salamandrar var mer jämnt fördelade mellan de olika lövhögarna. Det överensstämmer med resultaten från föregående år. En förklaring till att salamandrar under den andra halvan av perioden i högre grad påträffades i den del av plaskdammen som ligger längst bort från naturdammen, är att det framför allt handlade om djur som efter genomförd lek i naturdammen var på väg tillbaka upp mot blockterrängen bortom plaskdammen. Därmed söker de sig inte längre mot naturdammen utan snarare bort från den i syfte att återfinna den terrestra livsmiljö där de lever större delen av året.

Antal påträffade mindre vattensalamandrar i plaskdammen i Olovslund

Figur 3 Antal påträffade mindre vattensalamandrar i plaskdammen invid Olovslundsdammen. De flesta fynden gjordes 28-30 mars och den 21-28 april, då det regnade eller var mulet och varmt om nätterna.

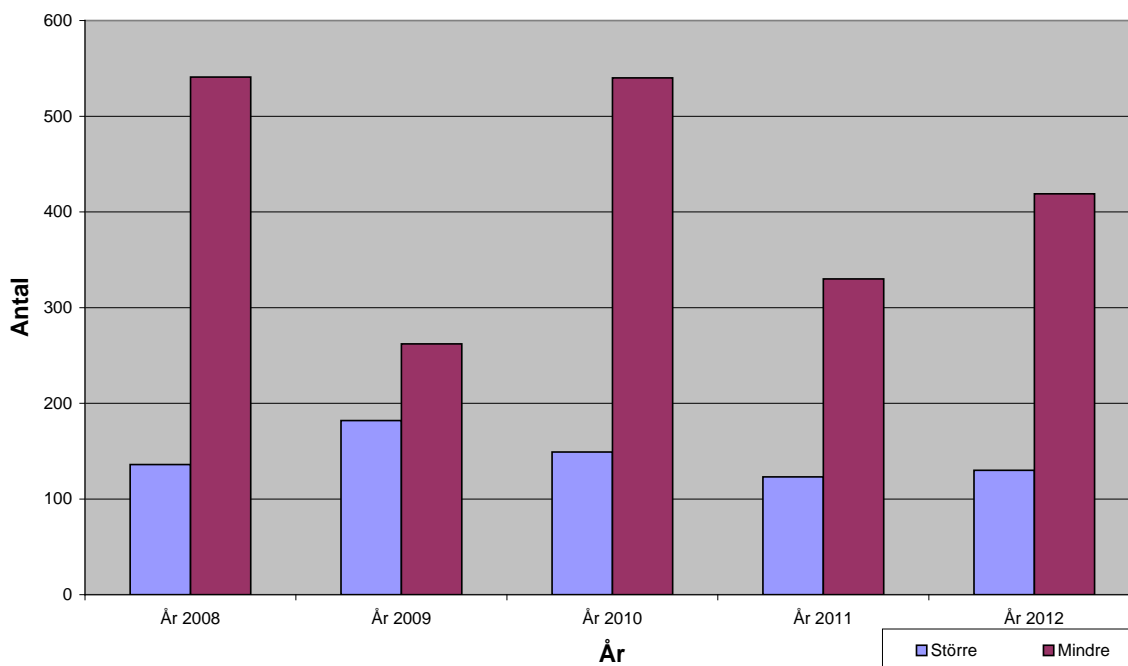
Under motsvarande salamanderkartläggning 2011 hittades och räddades 123 större vattensalamandrar, varav 62 hanar och 61 honor samt 330 mindre vattensalamandrar (136 hanar och 194 honor) från plaskdammen. Fyra döda mindre och en död större vattensalamander hittades också (Fig 4).

2010 hittades och räddades 149 större vattensalamandrar i plaskdammen (49 hanar och 100 honor) samt 540 mindre vattensalamandrar (224 hanar och 316 honor). Dessutom påträffades fyra döda mindre vattensalamandrar (Fig 4).

2009 hittades och räddades 182 större vattensalamandrar i plaskdammen och 262 mindre vattensalamandrar samt fyra döda mindre vattensalamandrar. 2008 hittades 136 större och 541 mindre vattensalamandrar (samt 40 döda mindre och 4 döda större vattensalamandrar). Det var en tydlig nedgång i framför allt antalet mindre vattensalamandrar som fastnat i plaskdammen efter att muren uppfördes den 11 april (Fig 4).

Resultaten bekräftar att plaskdammen innebär ett allvarligt hot mot populationen av framför allt större vattensalamander, något som nu temporärt åtgärdats med hjälp av den uppförda muren och framför allt tack vare Olovslundsskolans insatser. Under de här åren (2008-2012) har sammanlagt 720 större vattensalamandrar räddats och endast sex stycken påträffats döda. På längre sikt behövs det dock mer permanenta åtgärder.

Antal räddade vattensalamandrar i plaskdammen i Olovslund

Figur 4 Antal påträffade och räddade vattensalamandrar i plaskdammen i Olovslund under åren 2008-2012. De blå staplarna visar antal påträffade större vattensalamandrar, de röda visar antal mindre vattensalamandrar. Uppförandet av muren år 2009 medförde en minskning av framför allt antal påträffade mindre vattensalamandrar. Sammanlagt har 720 större vattensalamandrar räddats från plaskdammen under åren 2008-2012.

Inventeringen i Olovslundsdammen

Vid inventeringen i samband med "salamanderkvällen" den 4 maj 2012 observerades 91 större och 838 mindre vattensalamandrar (Fig 5).

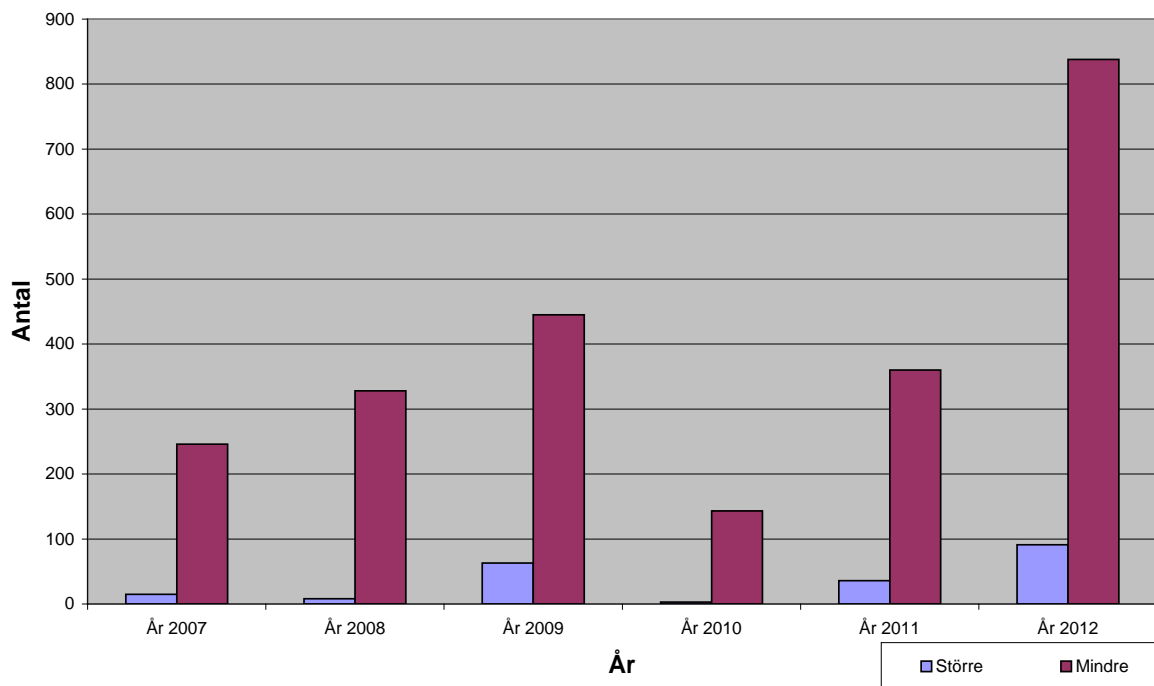
Vid en motsvarande inventering den 6 maj 2011 hittades 36 större och 360 mindre vattensalamandrar. Den 7 maj 2010 hittades 3 större och 143 mindre vattensalamandrar. Den 9 maj 2009 hittades 63 större och 445 mindre vattensalamandrar. Den 8 maj 2008 hittades 8 större och 328 mindre vattensalamandrar. I maj 2007 hittades 15 större och 246 mindre vattensalamandrar (Fig 5).

2008 var vattnet tämligen grumligt, vilket försvårade inventeringen, men mycket tyder ändå på att populationen ökade fram till och med 2009 tack vare de insatser som gjorts 2008 och 2009. Att så få salamandrar kunde observeras 2010 berodde troligen på att vattnet i naturdammen, i strid mot skötselplanens föreskrifter, fylldes på för sent (samma vecka som inventeringen genomfördes). Det innebär att en kraftig lergrumling kvarstod i dammen, vilket försvårade den visuella lampinventeringen. De flesta mindre vattensalamandrar fångades därför via håvning, räknades därefter och återutsattes sedan i dammen. Den dåliga vattentillgången kan också ha medfört en tillfällig minskning av populationsstorleken i dammen, vilket skulle kunna vara en förklaring till att färre djur observerades 2011 och 2010 än 2009. Det var också något färre djur som räddades från plaskdammen 2011 jämfört med tidigare år (se ovan).

Årets inventeringsresultat är det högsta hittills och kan ha flera orsaker. Dels var det relativt klart vatten, vilket underlättade inventeringen, dels var vattentillgången i naturdammen bättre i år än 2010. Det kan också vara en spegling av att populationsstorleken i dammen faktiskt har ökat tack vare de senaste årens insatser. Antalet återfunna större vattensalamandrar i plaskdammen var däremot lägre än 2008-2010.

Inventeringen skedde under Bromma stadsdelsförvaltnings årliga salamanderkväll för de boende runt Olovslundsdammen. Liksom tidigare år var det stor uppslutning och närmare 100 personer deltog, varav drygt hälften var barn. Martina Kiibus informerade om Olovslundsskolans kartläggnings- och räddningsarbete och Stefan Lundberg, Naturhistoriska riksmuseet, som ansvarade för inventeringen, guidade och berättade om salamandrarna och andra groddjur.

Antal observerade vattensalamandrar i Olovslundsdammen

Figur 5 Antal observerade vattensalamandrar i naturdammen i Olovslund i kartläggningen i samband med de årliga salamanderkvällarna i maj under åren 2007-2012. De blå staplarna visar antal större vattensalamandrar, de röda antal mindre vattensalamandrar. Att så få salamandrar observerades år 2010 beror troligen på att vattnet i naturdammen fylldes på för sent, vilket gjorde att det var grumligt vid inventeringstillfället. Den dåliga vattentillgången år 2009 kan också ha medfört en tillfällig populationsminskning, vilket kan vara en förklaring till att färre djur observerades år 2010 och 2011 än 2009. Årets (2012) relativt höga resultat kan dels bero på att det var klart vatten vid inventeringstillfället, dels vara en spegling av att salamanderpopulationerna i Olovslund har ökat.

Slutsatser och förslag till uppföljning

Då Olovslund med sin parkdamm hyser en av Stockholms stads största salamanderpopulationer är det viktigt att populationen stärks och utvecklas, både för sin egen skull, men också för att kunna bidra till att återetablera större vattensalamander i närliggande områden. Båda salamanderarterna vid Olovslund är fridlysta enligt nationell lagstiftning (Artskyddsförordning) och för den större vattensalamandern gäller även ett strikt skydd via internationell lagstiftning (EU-habitatdirektiv). Därför är det viktigt att Bromma stadsdelsförvaltning följer skötselplanen för Olovslundsdammen och ser till att vattenförsörjningen är tryggad under hela lekperioden samt förvaltar salamandrarna i parkområdet efter bästa förmåga i enlighet med skötselplanen.

Samarbetet med Olovslundsskolan är mycket lyckat och eleverna har tillsammans med sin lärare Elisabet Söderlund gjort fantastiska räddningsinsatser för salamandrarna och projektet. Genom sitt praktiska arbete har eleverna fått goda kunskaper om groddjur och värdet av biologisk mångfald i allmänhet och salamandrarna i Olovslundsdammen i synnerhet. Ansvaret ligger dock fortsatt på Bromma stadsdelsförvaltning att vidta åtgärder som minimerar risken att fridlysta djur dör pga parkanläggningens nuvarande utformning i området. På sikt behövs det därför mer permanenta åtgärder för att förhindra att salamandrarna fastnar och dör i plaskdammen. Eftersom de allra flesta salamandrarna av de båda arterna har hittats och räddats i den del av plaskdammen som ligger närmast naturdammen, bör en anläggning av en fast gjuten ramp eller annan form av övergång från utflödet från plaskdammen till naturdammen vara ett komplement till den mur som uppfördes 2008 i syfte att ytterligare minska risken att djuren dör i plaskdammen vid sin vårvandring.